

مقدمه

یکی از ویژگی‌های خوب و ستودنی ایرانیان در طول سده‌ها، بخشندگی و دستگیری از نیازمندان بوده است. گزارش‌های فراوانی که درباره‌ی فتیان و عیاران و جوانمردان و رفتار آنان با ضعیفان و نیازمندان در متون معتبر فارسی نقل شده این واقعیت را به رخ می‌کشد که در فرهنگ مردم این سرزمین نوع‌دوستی و رعایت شأن انسان، فارغ از طبقه‌ی اجتماعی، ریشه‌دار است.

در اسناد بر جای مانده از هخامنشیان موارد متعددی دال بر وجود قوانینی برای رعایت حال نیازمندان و ضعیفان و تأمین زندگی آنان ذکر شده و علاوه بر آن در آموزه‌های دینی آن روزگار بر دستگیری نیازمندان و بینوایان به عنوان مهم‌ترین راه رسیدن به بهشت برین تأکید شده است. با ورود اسلام به ایران و مسلمان شدن ایرانیان، فرهنگ نوع‌دوستی و سخاوتمندی اوج گرفت و ابعاد تازه‌ای پیدا کرد و این از آن روی بود که هم در قرآن و هم در احادیث نقل شده از پیامبر صلوات‌الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم‌السلام تأکید فراوانی بر دستگیری از نیازمندان شده بود و سیره‌ی پیامبر و امامان هم الگوی عملی این سفارش‌های مؤکد را در اختیار پیروان قرار می‌داد. اگر تا پیش از اسلام، مردم به کردار نیک (یا نیکوکاری) به عنوان یگانه راه درست زندگی سفارش شده بودند، بعد از اسلام آوردن مردم ایران، کلام خدا به آنان می‌آموخت که نیکوکاری جز با انفاق از آنچه دوست دارند کامل نمی‌شود: «شما هرگز به مقام نیکوکاران و خاصان خدا نخواهید رسید مگر از آنچه دوست می‌دارید و محبوب شماست در راه خدا انفاق کنید، و آنچه انفاق کنید خدا بر آن آگاه است.» (سوره‌ی مبارکه‌ی آل عمران، آیه‌ی 92)

آنچه در تاریخ ایران زمین به آیین فتوت مشهور بوده، برگرفته از آموزه‌های اسلام و سیره‌ی پیامبر صلوات‌الله علیه و آله و مولا علی علیه‌السلام است و با اینکه این جریان بعداً دچار زواید و حاشیه‌هایی شد، اما مبنای آن بر دفاع از ستمدیدگان و یاری رساندن به درماندگان بود؛ چنان که عنصرالمعالی قابوس بن وشمگیر در باب چهل و چهارم قابوسنامه درباره‌ی جوانمردی نوشته است از مهم‌ترین ویژگی‌های جوانمردان بخشش و سخاوت به درماندگان است. همین رویه و رویکرد به ایجاد نهادها و بناهای خیریه یا عام‌المنفعه در جامعه‌ی مسلمانان ایران انجامید که بخشی از آنها را دولت‌ها با استفاده از بیت‌المال تأسیس می‌کردند و بخشی را مردم به صورت خودجوش راه می‌انداختند. در همین مسیر به پدیده‌ی بسیار نیک‌اندیشانه‌ی وقف برمی‌خوریم که خود تاریخی طولانی دارد و ملهم از خیراندیشی برای آیندگان بوده و سرچشمه‌ی آن را هم باید در سیره‌ی پیامبر صلوات‌الله علیه و آله و مولا علی علیه‌السلام جست که با آباد کردن زمین‌ها آنها را وقف می‌کردند تا همگان از منافع و عواید آن بهره‌مند شوند.

این رسم‌ها و رویه‌ها و آیین‌ها در میان مردم، شاید در مقاطعی به دلایل مختلف تا اندازه‌ای کم‌رنگ شده باشد، اما هیچ‌گاه ترک یا فراموش نشد و امروز هم با وجود تغییراتی که در سبک زندگی اعضای جامعه رخ داده و

ساختارهای اقتصادی دگرگون گشته و روابط اجتماعی شکل دیگری به خود گرفته، همچنان زنده است. مبنای تأسیس بسیاری از سازمان‌های مردم‌نهاد، چه آنها که به صورت عام کمک‌رسان نیازمندان‌اند و چه آنها که کمک‌های تخصصی ارائه می‌کنند، همان رویه و رویکرد بوده است که در قالبی نو و سازمان‌یافته و برنامه‌دار آموزه‌های قرآنی انفاق و دستگیری از نیازمندان را اجرا می‌کنند.

در این عصر نو که هر چه جلوتر آمده‌ایم مسابقه‌ی دنیادوستی و مال‌اندوزی و خودخواهی و لذت‌پرستی شدت بیشتری گرفته و دل‌ها سخت و فارغ از نوع‌دوستی و فکرها تهی از منطق انسانیِ رحم و مروت شده است، مؤسسه‌ی خیریه‌ی حضرت فاطمه زهرا سلام‌الله علیها با حدود سه دهه فعالیت مستمر، از جمله تشکل‌های مردمی است که پرچم جوانمردی را افراشته نگه داشته است.

نگاهی به وضعیت جامعه و رفتارهای اجتماعی و سبک تغییریافته‌ی زندگی در ایران می‌تواند اهمیت حضور و فعالیت این مؤسسه و نظایر آن را به خوبی روشن کند. طبق گزارش‌ها و آمارهای منابع معتبر، از جمله آماري که فائو منتشر کرده، در ایران سالانه معادل شصت درصد درآمد نفتی کشور غذا دور ریخته می‌شود. همچنین عدم توازن در توزیع ثروت منجر به نابرابری در استفاده از امکانات شده به طوری که در برخی روستاهای دورافتاده امکان آموزش برای کودکان بسیار محدود است. عوارضی مانند خشکسالی و تغییرات اقلیمی هم این عدم توازن و اسراف را شدت می‌بخشد و در کنار آن اوضاع برای بخش‌هایی از جامعه که گرفتار حوادث و اتفاقاتی می‌شوند که خانواده‌ها را دچار مشکل می‌کند، بدتر می‌شود.

در چنین بستری فعالیت‌های خیرخواهانه و نوع‌دوستانه‌ی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی و وظایف انسانی اهمیت بسیاری پیدا می‌کند زیرا اگرچه از وظایف ذاتی دولت‌ها رسیدگی به امور جامعه و جلوگیری از تنزل سطح زندگی اعضای آن است، اما نمی‌توان دست روی دست گذاشت و همه چیز را از دولت‌ها انتظار داشت. بلکه شرع و عقل و منطق حکم می‌کنند که هر کس به قدر توانایی خود به هم‌نوع نیازمند خود کمک کند. ایده‌ی اصلی شکل‌گیری مؤسسه‌ی خیریه‌ی حضرت زهرا سلام‌الله علیها همین بوده است و از آنجا که علاوه بر انفاق و کمک به نیازمندان، در قرآن بر اهمیت رسیدگی به احوال یتیمان بسیار تأکید شده، مؤسسه‌ی مذکور به طور خاص کمک‌رسانی به ایتام را در نظر داشته است.

این مؤسسه، و نظایر آن، تلاش کرده‌اند خلأ کم‌کاری دستگاه‌های رسمی در رسیدگی به حال محرومان و نیازمندان را پر کنند بدون آنکه قصد رقابت با دولت را داشته یا به منافی در آینده برای خود امیدوار بوده باشند. داستان مؤسسه‌ی خیریه‌ی حضرت فاطمه زهرا سلام‌الله علیها خیریه با کمترین بضاعت مالی در سال 1364 از یک زیرزمین مرطوب در جنوب تهران شکل گرفت و فعالیت آن با توزیع آذوقه میان سی خانواده‌ی نیازمند شروع شد و با گذشت بیش از سه دهه، گستره‌ی فعالیت آن به سراسر کشور افزایش یافت و از تأمین آذوقه برای خانواده‌ها، به

تأمین مسکن و حمایت از تحصیل افراد تحت پوشش تا بالاترین مدارج تحصیلی و کمک به تشکیل خانواده و... ارتقا پیدا کرد. امروز به یمن و برکت همراهی گروه پرشماری از نیک‌اندیشان و نیکوکاران این مؤسسه در هشت استان و شهرستان محروم کشور بیش از دو هزار خانواده را با جمعیتی نزدیک به پنج هزار نفر پوشش داده است.

همه‌ی این فعالیت و گسترش حمایت‌ها و ترویج روحیه‌ی انفاق و ایثار و نوازش یتیمان، مرهون هزاران انسانی بوده که از کمک‌های مادی و معنوی دریغ نورزیده‌اند. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید «خدای متعال فرموده مردم خانواده‌ی من‌اند، پس محبوب‌ترین آنان نزد من کسانی‌اند که با مردم مهربان‌تر و در راه برآوردن نیازهای آنان کوشاتر باشند». کمک به هم‌نوع یک حقیقت است که از ایمان به خدای متعال سرچشمه می‌گیرد.

جا دارد در این مقدمه‌ی کوتاه، به بنیانگذاران مؤسسه‌ی خیریه‌ی حضرت فاطمه زهرا سلام‌الله علیها ادای احترام و امتنان فراوان خود را اظهار دارم که به بهانه‌ی سی سال تلاش این فرصت را فراهم آوردند تا تاریخچه و عملکرد مؤسسه در این مجلد و از زبان دست‌اندرکاران و همراهان آن مستند شود و شمه‌ای از احسان و ایثار هم‌میهنان دلسوز و درد آشنا و خیرین بزرگواری که تا به امروز منابع اصلی تأمین مالی مؤسسه بوده‌اند بیان گردد؛ هر چند بسیاری از این نیکوکاران نخواستند نامشان آورده شود.

از باب وظیفه‌ی تکریم و تجلیل از اندیشه و کردار نیک و جوانمردانه باید از آقایان سید محمود آذین، محمد مهدی کتیبه، مهندس محسن مقدس‌زاده، سرویس صالح‌پور، کامران ملک‌محمد، منیر چهره‌نما، هایده هنجنی، علیرضا خلیلیان، علی میرزایی (اعضای هیئت مدیره)، محمدرضا رحیمی، محمدحسین اشعری، هاشم سلیمی، احمد کمالیان و خانم‌ها فاطمه موسوی، گلناز باقری، اکرم سلطان‌زاده، مریم میرفارسی، حوریه میرفارسی، لیلی آیت‌الله‌زاده قمی و طاهره احقاقی (اعضای هیئت امنا) یاد کنیم که از هیچ خدمت و کمکی برای پیشبرد اهداف مؤسسه دریغ نکردند و در مدت همکاری درس‌های بسیاری به دیگران آموختند.

امیدوارم در سایه‌ی عنایت خدای متعال و توجه حضرت زهرا سلام‌الله علیها این مؤسسه و همه‌ی همراهان و خیرین و حامیان بتوانند همچنان در مسیر بهبود سطح زندگی خانواده‌های محترم ایتم گام بردارند.

محمدتقی سرمدی

عضو شورای سردبیری نشریه گاهنامه کوثر پیام مهر

مؤسسه خیریه حضرت فاطمه حضرت زهرا سلام‌الله علیها